



CAÇADORS DE CANÇONS

LES MISIIONS
DE L'OBRA DEL
CANÇONER
POPULAR DE
CATALUNYA

1920
1940

JOSEP MASSOT I MUNTANER

CAÇADORS DE CANÇONS

PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSERRAT

LES MISSIONS
DE L'OBRA DEL
CANÇONER
POPULAR DE
CATALUNYA

1920
1940

JOSEP MASSOT I MUNTANER

Primera edició, juny de 2021
© Josep Massot i Muntaner, 2021
© pels textos de les missions i les fotografies,
Abadia de Montserrat, 2021
© disseny i maquetació: Blanca Hernández, 2021

La propietat d'aquesta edició és de
Publicacions de l'Abadia de Montserrat,
Ausiàs Marc, 92-98 - 08013 Barcelona

Fotografia de la coberta:
Onofre Bibiloni, «Petxerrina»,
cantant davant del fonògraf. Alaró.

ISBN 978-84-9191-163-0
Dip. leg. B-15-2021
Imprès a Tallers gràfics Soler,
C/ Enric Morera, 15,
08950 Esplugues de Llobregat

*A la Núria Mañé, amb qui vam compartir la gran
aventura de treure de l'oblit aquestes missions de
l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya.*

SUMARI

9	INTRODUCCIÓ
19	MISSIONS
20	1 MISSIÓ HIGINI ANGLÈS-PERE BOHIGAS AL SOLSONÈS I L'ALT BERGUEDÀ
26	2 MISSIÓ JOAN LLONGUERES-JOAN TOMÀS A SANTA COLOMA DE FARNERS, BRUNYOLA, SANT MARTÍ SAPRESA, ANGLÈS, SANT PERE D'OSOR, LES PLANES D'OTLOT, LA CELLERA I EL PASTERAL
30	3 MISSIÓ JOAN TOMÀS-BARTOMEU LLONGUERES A GIRONA, OLOT, SANT MARTÍ DEL CLOT, SANT FELIU DE PALLEROLS, RUPIT, SANT MIQUEL DE PINEDA I AMER
36	4 MISSIÓ JOSEP BARBERÀ-PERE BOHIGAS A L'ALTA SEGARRA, EL CARDONER I RIBERA DEL SEGRE
42	5 MISSIÓ JOSEP BARBERÀ-PERE BOHIGAS A CERVERA I POBLES DE LA RODALIA
50	6 MISSIÓ JOAN TOMÀS-BARTOMEU LLONGUERES A LA COMARCA OLOTINA
54	7 MISSIÓ JOAQUIM I JUST SANSALVADOR I CORTÉS AL COMTAT DE COCENTAINA
58	8 MISSIÓ BALTASAR SAMPER-MIQUEL FERRÀ A L'ILLA DE MALLORCA
64	9 MISSIÓ JOSEP BARBERÀ-PERE BOHIGAS PEL VALLÈS, EN TRES ETAPES
68	10 MISSIÓ JOAN TOMÀS A LES PECES (ALBINYANA)
72	11 MISSIÓ PALMIRA JAQUETTI-MARIA CARBÓ A LA SEU D'URGELL
76	12 MISSIÓ JOAN TOMÀS-ANTONI BONELL A LA COMARCA D'OTLOT
80	13 MISSIÓ BALTASAR SAMPER-JOSEP M. CASAS HOMS A MALLORCA
88	14 MISSIÓ BARBERÀ-BOHIGAS PEL VALLÈS
90	15 MISSIÓ JOAN SALA. PRIMERA TANDA
92	16 MISSIÓ JOAN TOMÀS-ANTONI BONELL PER LA GARROTXA
98	17 MISSIÓ PALMIRA JAQUETTI-MARIA CARBÓ AL PALLARS I A LA CONCA DE TREMP
104	18 MISSIÓ BALTASAR SAMPER-RAMON MOREY A MALLORCA (1926)
122	19 MISSIÓ JOAN TOMÀS A LA CASA DE CARITAT DE BARCELONA
124	20 MISSIÓ JOAN SALA. SEGONA TANDA

- 126 **21** MISSIÓ JOAN SALA. TERCERA TANDA
- 128 **22** MISSIÓ PALMIRA JAQUETTI-MARIA CARBÓ A SANT FELIU DE GUÍXOLS
- 134 **23** MISSIÓ JOAN SALA. TANDA QUARTA
- 136 **24** MISSIÓ JOAN TOMÀS A LA CASA DE CARITAT DE BARCELONA. TERCERA ETAPA
- 138 **25** MISSIÓ PALMIRA JAQUETTI-ENRIC D'AOUST AL PALLARS I A LA RIBAGORÇA
- 146 **26** MISSIÓ JOAN JUST-JOSEP ROMA A CASTELLÓ DE LA PLANA
- 152 **27** MISSIONS JOAN TOMÀS-JOAN AMADES DE RECERCA DE MÚSICA
INSTRUMENTAL I CANÇONS, FEBRER-MAIG 1927
- 156 **28** MISSIONS JOAN TOMÀS-JOAN AMADES DE RECERCA DE MÚSICA INSTRUMENTAL,
2 D'OCTUBRE DE 1927 FINS AL 12 DE MAIG DE 1929, PER DIVERSOS INDRETS
- 160 **29** MISSIÓ JOAN TOMÀS-LLUÍS M. MILLET A L'ALT EMPORDÀ
- 166 **30** MISSIÓ BALTASAR SAMPER-RAMON MOREY-ANDREU FERRER A MALLORCA I A MENORCA
- 176 **31** MISSIÓ JOAN SALA. TANDA CINQUENA. RODALIA DE LA MAÇANA
- 178 **32** MISSIÓ PALMIRA JAQUETTI-ENRIC D'AOUST A TORROELLA DE MONTGRÍ I A L'ESTARTIT
- 180 **33** MISSIONS JOAN TOMÀS-JOAN AMADES DE MÚSICA INSTRUMENTAL I ALTRES MISSIONS DE 1928
- 182 **34** MISSIÓ PALMIRA JAQUETTI-ENRIC D'AOUST AL PALLARS
- 188 **35** MISSIÓ JOAN JUST-JOSEP ROMA AL CAMP DE TARRAGONA I A LA CONCA DE BARBERÀ
- 192 **36** MISSIÓ JOAN TOMÀS-JOAN AMADES A L'ALT EMPORDÀ
- 198 **37** MISSIÓ BALTASAR SAMPER-RAMON MOREY A MALLORCA I A EIVISSA I FORMENTERA
- 212 **38** MISSIÓ PALMIRA JAQUETTI-ENRIC D'AOUST A TORROELLA, VERGES, PALS I L'ESCALA
- 214 **39** MISSIÓ PALMIRA JAQUETTI-ENRIC D'AOUST A LA RIBAGORÇA
- 224 **40** MISSIONS JOAN TOMÀS-JOAN AMADES DE RECERCA DE MÚSICA INSTRUMENTAL
- 226 **41** MISSIÓ JOAN TOMÀS-JOAN AMADES A LA RIBERA DEL SEGRE, LA SEGARRA, LA RIBERA DEL SÍÓ I LA NOGUERA
- 234 **42** MISSIÓ PALMIRA JAQUETTI-ENRIC D'AOUST A L'ESCALA, 24-30 DESEMBRE 1929
- 236 **43** MISSIÓ JOAN TOMÀS-JOAN AMADES A LES COMARQUES LLEIDATANES
- 244 **44** MISSIÓ PIERRE I MARCEL FOUCÉ A LA CATALUNYA DEL NORD
- 246 **45** MISSIÓ BALTASAR SAMPER-RAMON MOREY A MALLORCA (1930)

256	46	MISSIÓ PALMIRA JAQUETTI-ENRIC D'AOUST A VERGES I RODALIA
262	47	MISSIÓ PALMIRA JAQUETTI-MARIA CARBÓ A LA RIBAGORÇA I AL PALLARS
268	48	MISSIÓ JOAN TOMÀS-JOAN AMADES AL BAIX LLOBREGAT
280	49	MISSIONS JOAN TOMÀS-JOAN AMADES A VALLS I A AIGUAFREDA
284	50	MISSIÓ JOAN SALA. TANDA SISENA
286	51	MISSIÓ JOAN TOMÀS-ESTEVE ALBERT A MATARÓ
290	52	MISSIÓ BALTASAR SAMPER-ANDREU FERRER A MENORCA I BALTASAR SAMPER-RAMON MOREY A MALLORCA
294	53	MISSIÓ JOAN TOMÀS-JOAN AMADES A LA FRONTERA CATALANA D'ARAGÓ, LA RIBERA DEL SEGRE, LES GARRIGUES I LA BAIXA SEGARRA
304	54	MISSIÓ XAVIER GOLS-ANTONI BRUNET PER TERRES DEL MONTSANT
308	55	MISSIÓ JOAN I XAVIER GOLS PER TERRES TARRAGONINES
312	56	MISSIÓ PALMIRA JAQUETTI-MERCÈ PORTA A TREGURÀ I SETCASES
314	57	MISSIÓ JOAN TOMÀS-JOAN AMADES A GRAUS
316	58	MISSIÓ JOAN SALA. TANDA SETENA
318	59	MISSIÓ ESTEVE ALBERT-JOAN TOMÀS A MATARÓ I A SANT ANDREU DE LLAVANERES
320	60	MISSIÓ PALMIRA JAQUETTI-MERCÈ PORTA A MOLLÓ, PRATS DE MOLLÓ I PARDINES
326	61	MISSIÓ DOLORS PORTA ALS VOLTANTS DE PALMA (MALLORCA). PRIMERA TANDA
330	62	MISSIÓ JOAN TOMÀS-JOAN LLONGUERES I GALÍ A LA VALL DE RIBES, Cerdanya i BARIDÀ
352	63	MISSIÓ DOLORS PORTA ALS VOLTANTS DE PALMA (MALLORCA). SEGONA TANDA
356	64	MISSIÓ JOAN AMADES A MOIÀ
360	65	MISSIÓ JOAN SALA. TANDA VUITENA

362 **BALANÇ DE L'OBRA DEL CANÇONER I DE LES SEVES MISSIONS**

373 **APÈNDIX**

374 LES MISSIONS VOLUNTÀRIES DE PALMIRA JAQUETTI

378 **BIBLIOGRAFIA**

383 **ÍNDEX ONOMÀSTIC**

387 **ÍNDEX TOPONÍMIC**

INTRODUCCIÓ

L'octubre de 1921, el gran mecenes Rafael Patxot i Jubert (nascut a Sant Feliu de Guíxols el 1872 i mort a Ginebra, en un exili voluntari i tossudament mantingut, el 1964)¹ va tenir la gran idea —suggerida en bona part pel seu amic Rossend Serra i Pagès, folklorista i mestre de folkloristes, i sobretot pels mestres de l'Orfeó Català Lluís Millet² i Francesc Pujol³— de fundar l'anomenada Obra del Cançoner Popular de Catalunya, amb el propòsit de recollir la música i el text literari de les cançons populars cantades o recitades a totes les terres de llengua catalana, des de la Catalunya del Nord fins a Alacant i altres indrets del País Valencià, passant pel Principat i per les Illes Balears, sense oblidar l'Alguer, a partir del despullament d'un bon nombre de publicacions anteriors, de l'aplec de material folklòric ja existent però encara inèdit —entre el qual cal posar en relleu l'extraordinari fons de Marià Aguiló i més endavant el de Rossend Serra i Pagès—, de l'estímul als col·lectors de tot arreu —amb dos concursos que tingueren molt bona acollida— i d'una manera molt especial a partir de l'organització de «missions de recerca», dutes a terme en indrets molt diversos, normalment per dues persones —en general un músic i un «literat», és a dir algú capaç d'ajudar a copiar les lletres de les cançons, a vegades dos músics i algun cop un sol músic.⁴ Com tindrem ocasió de veure, en alguns casos les missions es feren en diverses etapes i hi intervingueren successivament diverses persones.

Amb vista a posar en marxa aquest pla tan ambiciós —que comprenia també la futura edició d'un cançoner, iniciada amb el primer volum d'un *Diccionari de la Dansa*, signat per Francesc Pujol i Joan Amades—,⁵ Rafael Patxot es va adreçar formalment a Lluís Millet per proposar-li que l'Orfeó Català es fes càrrec de la direcció del projecte d'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, que seria subvencionat per la Fundació Concepció Rabell i Cibils, a través de la qual duia a terme una important acció cultural. D'acord amb el seu costum, Patxot quedava al marge de la iniciativa —tot i que n'era i en fou sempre l'ànima i el mecenes— i demanava a l'Orfeó que es posés en contacte amb els músics de Catalunya a fi que hi col·laboressin i ell mateix s'hi posava amb el Centre Excursionista de Catalunya, amb la mateixa finalitat.

No cal dir que Millet, director de l'Orfeó Català, va acceptar amb entusiasme la proposta, en una carta del 9 de novembre de 1921, i ja el 30 de desembre del mateix any Joaquim Cabot, president de

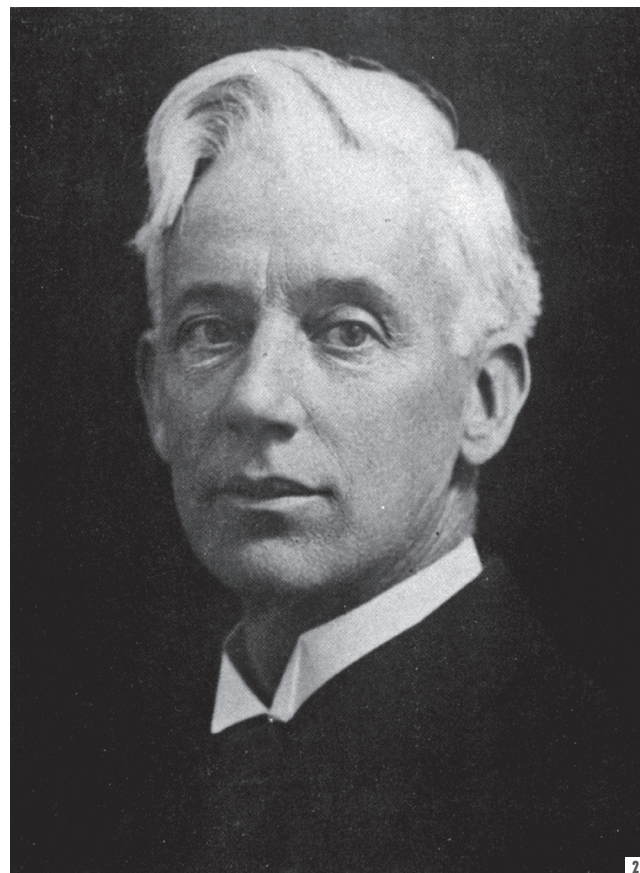
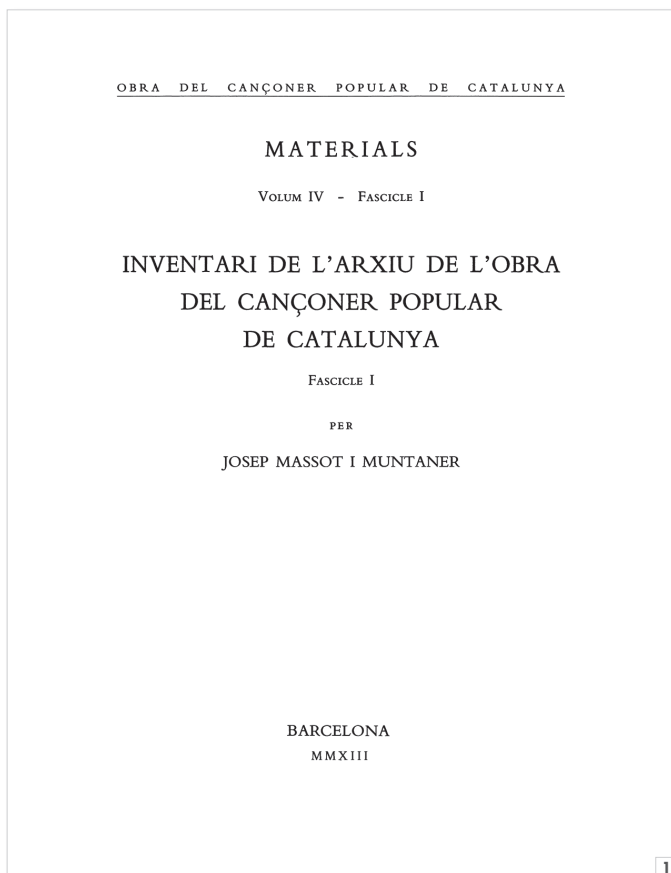
¹ Sobre Patxot, vegeu el meu llibre *Rafael Patxot i Jubert. El savi, el mecenes, el patriota* (Barcelona 2014), amb la bibliografia anterior, que he completat dins *A la Ciutat dels llibres. Quarta sèrie* (Barcelona 2020), on em refereixo a tot un seguit de mecenatges, en bona part desconeguts fins ara. Vull remarcar el llibre de Xavier CIURANS i VINYETA, *Rere les passes dels Patxot. La història de tres Rafaeles (1802-1964)* (Barcelona 2014), on hi ha informació ben interessant sobre aquests mecenatges, sobretot els de la Fundació Concepció Rabell i Cibils, que en un primer moment Patxot compartia amb Ferran Vilallonga i Balam.

² Lluís Millet i Pagès, fundador i director de l'Orfeó Català, era un gran amic de Rafael Patxot i Jubert. Sobre la seva activitat, vegeu Xosé AVIÑOÀ (coord.), *Història de la música catalana, valenciana i balear*, X (Barcelona 2003), 73 i 99-100.

³ Francesc Pujol i Pons, igualment home de confiança de Patxot, fou sotsdirector i més endavant director de l'Orfeó Català. Cf. Xosé AVIÑOÀ (coord.), *Història de la música catalana, valenciana i balear*, X, 146.

⁴ Al llarg de les pàgines següents resumeixo el meu treball «L'Obra del Cançoner Popular de Catalunya», dins el llibre *Escriptors i erudits contemporanis. Sisena sèrie* (Barcelona 2006), 195-228, on trobareu una informació més extensa, que cal complementar amb el volum XXI de *Materials de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya* (Barcelona 2011) i el capítol «Noves aportacions a l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya», dins *A la Ciutat dels llibres. Tercera sèrie* (Barcelona 2019), 61-74.

⁵ Aquest volum va aparèixer amb data Barcelona, 1936, tot i que en realitat no anà a la impremta fins molt més endavant i fou enllestit el 1939 i repartit amb comptagotes a partir del 1940. Pujol i Amades van deixar a mig fer el segon volum del *Diccionari*, dedicat als «entremesos», que es conserva a l'arxiu de l'Orfeó Català, i van preparar un fitxer, conservat a l'arxiu de l'Obra del Cançoner a Montserrat, que n'havia de constituir el tercer volum, dedicat a instruments. Per saber com hauria hagut d'ésser aquest diccionari, vegeu Francesc PUJOL, *L'Obra del Cançoner Popular de Catalunya*, «Revista Musical Catalana», XXXIII (1936), 137-139 (reproduït i comentat al darrer capítol d'aquest llibre). Puc assegurar que, un cop enllestit el *Costumari català*, Joan Amades s'adreçà per carta a Rafael Patxot el 2 de novembre de 1954, recordant-li que ell «havia escrit l'obra completa del DICCIONARI i mancava només revisar i arrodonir el text dels vols. II i III el qual s'ha perdut per mi de manera inexplicable», i li proposava de «redactar de nou el text perdut» i, si calia, de publicar-lo ell mateix amb la bibliografia i els índexs corresponents. He localitzat aquesta carta en un arxiu particular, però no em consta que Patxot s'hi interessés.



l'Orfeó, i el secretari de l'entitat, Pasqual Boada, convocaren un bon nombre de corporacions i de particulars interessats en el folklore català, entre els quals hi havia un rossellonès, un valencià i un mallorquí, demanant-los que assistissin a una reunió que se celebrà al Palau de la Música Catalana el 6 de gener de 1922. Francesc Pujol, que d'aleshores ençà actuà com a director de l'Obra, hi exposà els projectes que havien traçat d'acord amb Patxot i amb Millet, i aconseguí l'aprovació i l'ajuda de tots els assistents, bé que, com és lògic, alguns comentaren alguns punts que no veien prou clars o que haurien desitjat que es resolguessin d'una altra manera.

Aquell mateix dia va quedar constituït un consell consultiu de l'Obra del Cançoner, presidit a l'hora de la veritat per Patxot i amb representants del Centre Excursionista de Catalunya, de l'Institut d'Estudis Catalans i de l'Arxiu d'Etnografia i Folklore, a més, lògicament, de l'Orfeó Català i de la Fundació Concepció Rabell i Cibils. N'era secretari una persona molt diligent, mossèn Joan Puntí i Collell,⁶ que s'ocupà amb una eficàcia extraordinària de l'anomenada oficina de l'Obra del Cançoner, instal·lada inicialment

⁶ Sobre Joan Puntí, vegeu la meua introducció a Joan PUNTÍ I COLLELL, *Ideari cançonístic Aguiló* (Palma-Barcelona 1993), a la qual cal afegir «Mossèn Joan Puntí i Collell», dins Camil GEIS, *Els que he trobat pel camí* (Sabadell 1986), 327-329 i R[amon] O[rdeig i] M[ata], *Puntí i Collell, Joan*, dins *Diccionari d'història eclesialística de Catalunya*, III (Barcelona 2001), 181-182.

al Palau de la Música Catalana i després en un pis de la via Laietana, a Barcelona.⁷ Gràcies a mossèn Puntí disposem d'un detallat *Dietari de l'«Obra del Cançoner Popular de Catalunya»*, que ens permet de seguir-ne punt per punt les vicissituds entre el gener de 1922 i l'estiu de 1936.⁸ El juliol de 1936, però, va esclatar la guerra civil que ho va trasbalsar tot, i aleshores Patxot s'hagué d'exiliar primer a França i després a Suïssa i donà per acabats els seus mecenatges. Puntí s'amagà per eludir la cruenta persecució que en aquells moments s'havia desencadenat contra els sacerdots i els religiosos, i Pujol va continuar durant un parell d'anys el *Dietari*, més endavant reprès per Patxot des de Suïssa.⁹

A partir d'aquell moment, van cessar les activitats de l'Obra del Cançoner, tot i que va tirar endavant l'edició del primer volum del *Diccionari de la Dansa* al qual ja ens hem referit, i Baltasar Samper —que treballava a l'oficina de l'Obra del Cançoner i que, com tindrem ocasió de veure, va dur a terme un seguit de missions de recerca a les Illes Balears— va tenir la idea d'aprofitar el material que havia recollit mentre formava part del Casal de la Cultura de Barcelona, una entitat que li havia permès de salvar-se de la persecució que havia sofert el 1936 per part dels patrullers anarquistes.¹⁰ Aquest projecte no es va realitzar. Sí que van prosseguir, en to menor, el 1936, el 1937 i el 1940, les missions de recerca de Palmira Jaquetti que ressenyarem més endavant.

El 1949, un cop morts el mestre Lluís Millet i el mestre Francesc Pujol —que tingueren sempre la confiança de Patxot—, els seus successors al davant de l'Orfeó Català, Joaquim Renart, Lluís M. Millet i Fèlix Millet, van decidir de reprendre l'Obra del Cançoner, contra la voluntat de Rafael Patxot, que no ho desitjava mentre no s'acabés la dictadura del general Franco. La manca de delicadesa dels representants de l'Orfeó va forçar Patxot a dur-los als tribunals reclamant els seus drets sobre el Cançoner, cosa que aconseguí després d'un complicat plet, resolt favorablement el 1954 i acceptat de grat o per força pels Millet, tot i que, contra les decisions de la justícia, no van tornar a Patxot una part important del material de l'Obra del Cançoner que encara conservaven (instruments de música, documentació diversa, corrons de cera enregistrats durant moltes missions de recerca¹¹ i originals del segon volum del *Diccionari de la Dansa*, que s'havia quedat la vídua de Francesc Pujol i que després passaren també a l'Orfeó).

L'arxiu de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya recuperat per Patxot romangué en part a França, en part a Suïssa —sobretot gràcies a l'apoderat de Patxot a Barcelona, Oriol Folch, que l'hi anà enviant

⁷ Les actes de les reunions d'aquest consell consultiu foren redactades pel seu secretari, Joan Puntí i Collell, i han estat publicades al volum V de *Materials de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya* (Barcelona 1995).

⁸ Cal complementar aquest volum amb el meu *Inventari de l'arxiu de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya*, corresponent al volum IV de *Materials de l'Obra*, fasc. 1 i 2 (Barcelona 1993-1994).

⁹ Vegeu el volum V de *Materials de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya*, complementat dins «Les vicissituds de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya entre el 1936 i el 1954», dins *A la Ciutat dels llibres. Segona sèrie* (Barcelona 2016), 15-75. Voldria esmentar dos treballs de Salvador Rebés i Molina que permeten de conèixer millor alguns aspectes de l'Obra del Cançoner i de la repercussió que va tenir: *Canciones infantiles de la antigua villa de Gràcia recogidas por Celestí Rosich Cotuli*, dins CÉSAR SÁNCHEZ ORTIZ i ARÁNZAZU SANZ TEJEDA (coords.), *La voz de la memoria, nuevas aportaciones al estudio de la literatura popular de tradición infantil* (Cuenca 2019), 327-341, i *Els materials catalans de Menéndez Pidal i altres qüestions referents a l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya*, dins JOSEP MASSOT i MUNTANER (coord.), «Estudis de llengua i literatura catalanes», LXX (Barcelona 2016), 99-122.

¹⁰ Vegeu el meu treball «Baltasar Samper, de l'Obra del Cançoner a França i a Mèxic», dins *A la Ciutat dels llibres. Quarta sèrie* (Barcelona 2020), 69-131.

¹¹ Dissortadament, aquests corrons, conservats encara a l'Orfeó, s'han florit i no és possible de fer-los servir. En quedaren altres que Patxot guardava, abans de la guerra civil, a la Masia Mariona, cremada pels republicans i saquejada pels veïns. Dos d'aquests corrons, pertanyents a missions de Baltasar Samper a Mallorca, foren lliurats fa pocs anys a la fonoteca de la Biblioteca de Catalunya i han pogut ésser recuperats. D'una manera misteriosa n'han aparegut altres, també en relativament bones condicions, en una biblioteca europea.



per vaixell en caixes, a través de Marsella—¹² i en part a Barcelona mateix. Durant molts anys va restar inaccessible per als estudiosos, però Patxot, abans de morir, el 1964, va deixar instruccions als seus hereus a fi que, quan la dictadura de Franco desaparegués, el dipositessin a Catalunya. Finalment, després de llargues negociacions, va ésser cedit el 1991 al monestir de Montserrat. D'aleshores ençà s'han fet molts passos endavant: després d'ordenar-lo i de catalogar-lo degudament, ha estat primer microfilmada i després digitalitzada gràcies al suport de la Direcció General de Cultura Popular de la Generalitat de Catalunya, cosa que ha permès de posar-lo a les mans de les nombroses persones interessades a consultar i a vegades a estudiar i a publicar els innombrables tresors que conté, que el converteixen en una font inexhaurible de recerques.¹³

¹² Cf. Sergi GASCÓN URÍS, *El mecenes bibliòfil Rafael Patxot i Jubert: breus notícies de la darrera biblioteca*, «Anuario, Asociación de Bibliófilos de Barcelona», 2015-2016 (Barcelona 2019), 65-66.

¹³ Vegeu, per exemple, el meu treball «L'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, font de recerques», dins *Escriptors i erudits contemporanis. Quarta sèrie* (Barcelona 2004), 169-188.

Ja abans de la guerra civil, l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya havia publicat tres gruixuts volums de *Materials* (Barcelona 1926-1929), en els quals hi havia cròniques de l'Obra, articles sobre diversos aspectes del cançoner català i dels seus col·lectors, i sobretot memòries de les primeres missions de recerca que havien estat encarregades a músics i a «literats», amb una «selecta» dels textos musicals i literaris que hi havien estat recollits, tot plegat acompanyat de fotografies, de mapes i d'índexs. Quan l'arxiu de l'Obra va tornar a Montserrat, vam considerar indispensable de continuar aquesta sèrie de *Materials* fins a completar les memòries i les «selectes» de totes les missions conservades, projecte que arribà a bon terme el 2011, amb el volum XXI i darrer de la sèrie.¹⁴ Així i tot, amb data posterior encara ens van arribar –des de Suïssa i procedents de França– les missions «voluntàries» de Palmira Jaquetti corresponents al 1936 i al 1937, a les quals em referiré al seu moment.

El llibre que teniu a les mans es proposa de resseguir les seixanta-vuit missions de recerca de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya que posseïm fins ara, amb la finalitat de donar-les a conèixer a un públic no especialitzat i d'afegir-hi una tria de l'enorme quantitat de fotografies, d'algun dibuix i d'alguns mapes que les acompanyaven, en bona part no recollits als volums esmentats de *Materials*. Tot plegat és una aportació d'un valor inestimable per al coneixement de la Catalunya, del País Valencià i de les Illes Balears d'ara fa pràcticament cent anys i un homenatge a les múltiples persones que col·laboraren amb entusiasme en l'Obra del Cançoner.

Per situar millor el que es proposava l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, em sembla convenient de reproduir la convocatòria adreçada «A tots els amadors de la cançó popular catalana» al començament de 1922, en un elegant opuscle de quatre pàgines, imprès a Barcelona per Enrich i C.^a:

L'Obra del “Cançoner Popular de Catalunya”

A tots els amadors de la cançó popular catalana:

Els benemèrits patricis, executors testamentaris de Na Concepció Rabell i Cibils, que Déu tinga en sa glòria, i dintre el complex cultural de la «Fundació» que porta el seu nom, encomanaren a l'«Orfeó Català» –amb data de 28 d'octubre de 1921– l'obra del CANÇONER POPULAR DE CATALUNYA, l'abast del qual encertadament precisaven en la lletra-proposta, dient:

«Voldríem fer un corpus musical de totes les nostres cançons populars: les que ja són publicades; les moltes que hi han recollides, emperò romanen inèdites; les que encara ignorem, per mor de què vaguen esquerpes per les nostres contrades, on caldrà sobtar-les. Amb aqueixa dalera, sol·licitem l'ajuda de l'«Orfeó Català» pregant-li que vulla acceptar la direcció de la bella tasca i demani, ell mateix, la col·laboració dels músics de Catalunya.»

Acceptada convenientment l'honrosa comanda i volent emprendre tot seguit les tasques necessàries a la seva execució, fou convocada per l'«Orfeó Català» una prèvia reunió de corporacions i personalitats barcelonines interessades en la publicació del nostre CANÇONER; la reunió fou celebrada en el «Palau de la Música Catalana» en la diada dels Reis d'enguany, palesant-se en ella la satisfacció de tots els reunits per l'obra magna que s'emprenia i llur interès vehement per al millor èxit de la mateixa.

¹⁴ Vegeu la referència exacta d'aquests i d'altres treballs que he anat dedicant a l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya al final de l'obra *Rafael Patxot i Jubert. El savi, el mecenes, el patriota*, 175-184.

D'acord amb l'intent manifestat pels que li proposaren la direcció del CANÇONER POPULAR DE CATALUNYA, l'«Orfeó Català» desitja que aquest sia obra de tots els amadors de les nostres cançons. De les nostres cançons que són espill i floració de tots els caires de l'ànima catalana; caliu immortal de les nostres afeccions íntimes i col·lectives; arca sagrada de nostres creences i costums; esplet espontani de la nostra vida i gaia ponderació de les valors racials del nostre poble. Tota la pàtria catalana, en les seves múltiples fases i vicissituds, vibra en el ritme irisat de la nostra rica i copiosa cançonística popular. Doncs per això mateix, cal que l'aplegament i presentalla d'aquesta florida innúmera, eixida del nostre poble i per al nostre poble, sia feta amb la provada amor i l'esforç aciençat de tots els catalans que es captenen de la capdal importància del nostre tresor popular.

Per això, amb l'esperança d'una bona acollida, és demanada la cooperació de totes les entitats musicals, centres d'excursions i folklore i societats de cultura general de les terres de parla catalana; com també, i d'una manera particular, és esperada la col·laboració dels Directors i Professors de cobles i orquestres, i en general de totes aquelles persones que, vivint en contacte amb l'ànima popular i sentint amor envers la valuosa complexitat de la nostra cançó, vulguin acréixer amb la llur cooperació molt valuosa la importància artística de la gran obra que es prepara.

El material que ha de constituir pròpiament el fons del CANÇONER POPULAR DE CATALUNYA i per al més complet acoblament del qual és demanada la col·laboració de tothom, comprèn:

Cançons pròpiament dites. Cants i cantarelles d'infants. Jocs infantils amb tonada. Ballets, danses i comparses. Tocades i crides típiques. I tota mena de música popular.

S'encomana igualment amb molt d'interés que, en el cas de trobar-se un cantaire popular amb extraordinària qualitat d'ingenuïtat i destresa, en sia donat compte a l'«Obra del Cançoner» per tal que aquesta pugui ésser completada amb els inventaris fonogràfics que donaran idea justa i permanent de les particularitats del cant del nostre poble.

Cal advertir que, demés de les lletres i melodies publicades i de les ja recollides emperò inèdites, resten encara arreu-arreu de la nostra terra una gran quantitat d'inexplorades valors cançonístiques, així com multitud de variants de les ja conegudes. Noble i patriòtica tasca la dels qui, dalerosos de mostrar i enaltir les pàtries glòries, vulguin collir aquestes flors esparces del nostre esperit per aplegar-les a la toia esplèndida que ha d'ésser el nostre anhelat CANÇONER, en les planes del qual i en lloc d'honor seran escrits els noms de les incorporacions i personalitats que aportin, desinteressadament i espontània, la llur col·laboració a aquesta obra de pàtria i art.

Tot el material destinat al CANÇONER ha d'ésser tramès a la següent adreça:

“ORFEÓ CATALÀ” O. C. P.,

Carrer Alt de Sant Pere, nº 13,

BARCELONA,

on han d'ésser semblantment dirigides les notícies, consultes, i, en general, tota mena de comunicacions que facin referència al CANÇONER POPULAR DE CATALUNYA.

Normes generals per a la recollida de cançons

Amb l'intent únic de il·lustrar les persones de bona voluntat que, desitjant recollir cançons destinades al “CANÇONER POPULAR DE CATALUNYA”, no estiguin versades en treballs d'aquesta mena, posem aquí, amb caràcter popular i general, les breus normes següents:

Sempre que sia possible, cal copiar la cançó **sencerament**, això és, que en recollir-ne la tonada en sia ensems copiada tota la lletra i viceversa. Per la mateixa raó és interessantíssim de recollir totes les variants que se'n trobin, tant de la melodia com del text, per mínimes que sien i per poca importància que aparentment

ofereixin. En la còpia del text de les variants no caldrà escriure sinó els versos diferents, indicant la correspondència dels mateixos amb els de la cançó-patró per mitjà de números. En quant a les melodies, aconsellem de copiar-les senceres. En el cas de trobar-se només la tonada o la lletra d'una cançó, caldrà també trametre-la.

Com és natural, en recollir una cançó, ha d'ésser copiada **fidèlement**, tant en la lletra com en la melodia, presentant-la tal com el poble la diu i canta, amb les seves possibles imperfeccions i tot; de tal manera que mai, per cap raó ni conveniència, res no sia en ella ni canviat ni corregit, afegit ni completat per aquell qui l'ha recollida; el qual, però, podrà anotar separatament els advertiments o aclaracions que judiqui de necessitat.

Es molt convenient en recollir una cançó o en trametre-la a l'«Obra del Cançoner», anotar-ne les **circumstàncies**, com és ara: els moviments (depressa, a poc a poc, etc.), i els matisos en què es canta; la localitat on ha estat recollida; edat, sexe i procedència del cantaire; motius ocasionals de la cançó; en els jocs infantils, la manera com se juguen; en els ballets, danses i comparses i en les tocades i crides típiques, les diades o èpoques en què es fan, la seva significació tradicional, la forma com són presentades i s'executen i els instruments que s'hi utilitzen; és a dir totes aquelles circumstàncies que poden ajudar a mostrar-nos en la seva puresa i viva realitat la nostra música popular.

Per anotar les cançons i tota mena de música popular cal recordar que no n'hi ha prou amb la fidelitat en la lletra i en la tonada, sinó que per tenir el document folklòric complert, ha d'ésser acompanyada de totes les circumstàncies ara tot just esmentades, les quals són la norma dels actes de la vida del poble, la batuta que guia les activitats subjectes a ritme i les causes que influeixen i condicionen l'emoció estètica popular.

Això fa que trobem: **cançons rudimentàries** (cançonetes de i per a infants, de jocs, invectives, formuletes, etc., i les que els grans els canten per distreure'ls, adormir-los i ensenyar-los) que són la més senzilla expressió musical, sovint només que un recitat accentuat amb cadença final; **cançons de ritme persistent** (de bres, de camí, de treball mogut i ritmat, de balls i comparses) en què l'element predominant és el ritme, que pot ésser pausat, mogudet i apressat;

cançons de melodia desenrotllada lliurement (de treball quiet o *arítmic*, com fer puntes, collir olives, esgranar panotxes, etc., on tenen cabuda les romancesques, fins les referents als herois populars i a crims esgarrafosos, típiques dels rotllos de carrer; de *colla*, de caràcter polític, satíric o amorós; de *captaire*, morals; de *costums*, patriòtiques, religioses, de beure, casori, serenades, etc.; de *diada*, que també són de costums, però regulades pel Calendari, com nadales, carnavalesques, caramelles, passions; i de *gresca*, com paròdies i escarniments, pornogràfiques i escatològiques) en les quals el ritme no és, en general, de quadratura persistent.

En la recerca que es faci en terres fronterisses o en boca de cançonaires procedents de les mateixes, cal tenir en compte que, encara que la lletra no sia en tot o en part catalana, han de recollir-se absolutament totes les cançons; tant perquè les melodies poden ésser adaptacions d'altres esteses per tot Catalunya, com també per esbrinar les transformacions que, en sentit musical o literari, la influència forana pot ocasionar.¹⁵

Aquestes normes van ésser seguides, amb més o menys aproximació, en les missions de recerca encomanades per l'Obra del Cançoner. Les precisa una mica més l'*Ordenació de Missions* que signaven les persones encarregades de dur-ne a terme i de les quals donarem també una mostra (hi queda ben clar que

¹⁵ Aquest opuscle és a l'arxiu de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, B-174. El text íntegre en fou publicat també a la «Revista Musical Catalana», XIX (1922), 102-105 (aquesta revista, que duia el subtítol «Butlletí de l'Orfeó Català», és una font indispensable per a les vicissituds de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya entre el 1922 i el 1936).

el material recollit a les missions no era propietat dels seus col·lectors, sinó que Rafael Patxot se'n reservava la propietat, com li fou reconegut a la sentència que va cloure el plet amb l'Orfeó Català al qual ja ens hem referit):

«CANÇONER POPULAR DE CATALUNYA»

Ordenació de Missions

L'Obra del «Cançoner Popular de Catalunya» trametrà missions a les contrades catalanes, per a la recollida sistemàtica de la cançó popular, les quals missions seran regides per les següents

ORDINACIONS

1ª La tasca de la missió enclourà:

- a) La tonada musical
- b) La lletra
- c) els complements folklòrics de cada cas

i en casos determinats, a més:

- d) la impressió fonogràfica de la cançó
- e) la fotografia dels cantaires.

2ª Es recomana als missioners que facin una mena de crònica on esplaiïn amb tota senzillesa les llurs impressions personals o emotives durant la missió; el qual document passarà a l'arxiu de l'Obra, el mateix que els altres materials.¹⁶

3ª L'Obra proveirà a les despeses de la missió de dues maneres, i separadament:

- a) despesa de viatge i manutenció
- b) dietes de treball als missioners.

4ª Per a la despesa, a l'anar a començar la missió, l'Obra bestreurà una quantitat avinent, de l'esmerçament de la qual els missioners retrans compten a fi que l'Obra pugui seguir proveïnt en cas necessari.

5ª Les dietes són establertes a raó de quinze pessetes diàries. Aquestes dietes són pagadores en dos termes diferents:

- a) al retorn de la missió es pagarà una tercera part
- b) les dues parts restants es pagaran a l'acte d'entrega dels materials aplegats per la missió.

6ª L'Obra concedeix un terme prudencial perquè els missioners puguin ordenar i presentar en net la collita llur; emprò en cap cas podrà passar aquest terme de sis mesos, a comptar de la tornada de la missió. Els missioners no podran emprendre una missió sense haver entregat abans tot el material corresponent a la immediata anterior.

¹⁶ Aviat, com era lògic, aquesta memòria esdevingué obligatòria, segons expressa la «Revista Musical Catalana», XX (1923), 286. De tota manera, aquesta condició no fou observada sempre, com tindrem ocasió de veure.

7ª Com que l'Obra paga les despeses i dietes de les missions, són propietat de l'arxiu del «Cançoner» els materials de tota mena que els missioners apleguin durant les llurs exploracions.

8ª Qualsevol dubte en la part tècnica se referirà al Consell Consultiu; emperò tot quant pertoca a despesa és de l'exclusiva competència d'En Rafel Patxot i Jubert, o de la persona que el representi.

En Joan Tomàs i en Bartomeu Llongueras als quals l'Obra del «Cançoner Popular de Catalunya» té encomanada una missió de recerca per terres de la comarca d'Olot, es comprometen a observar les presents Ordinacions, subscriuint-les en testimoni d'acceptació

Barcelona 5 d'agost de 1924.

Joan Tomàs Bartomeu Llongueras.¹⁷

¹⁷ Aquestes *Ordinacions*, conservades a l'arxiu de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, B-174, corresponen a la sisena missió de l'Obra. En un primer moment, no s'hi incloïa el darrer paràgraf (ho podem comprovar, per exemple, a les corresponents a la missió cinquena, signades per Josep Barberà i Pere Bohigas el 1924, conservades al mateix indret).



LES MISSIONS

1 MISSIÓ HIGINI ANGLÈS- PERE BOHIGAS AL SOLSONÈS I L'ALT BERGUEDÀ

El juliol de 1922, la «Revista Musical Catalana» informava que l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, «encomanada a l'Orfeó Català, volent fer quantiosa i valuosa l'aplega dels materials necessaris, simultàniament amb la convocatòria de concurs de reculls de música popular que coneixen els nostres lectors,¹ ha tramés a diferents contrades catalanes persones degudament preparades amb l'encàrrec de recollir el tresor amagat de les nostres belles cançons», i esperava «confiadament de tots els catalans que sojornen en les terres on són tramesos aquests directes recercadors, que contribuiran amb el llur entusiàstic acolliment i amorosa col·laboració a facilitar-los la tasca que tant ha de contribuir al major enaltiment de la nostra imponderable música popular».²

Pocs mesos després, el setembre-octubre de 1922, la mateixa revista posava en relleu que «una de les tasques més intenses i de més eficàcia que s'han portat a terme durant els mesos d'estiu, i de la qual ja tenen algun coneixement els nostres lectors, és la de les missions de recerca. Per encàrrec i en nom de l'Obra del "Cançoner", eixiren a fer missió de recerca cap a les terres de Solsona i alt Bergadà, per espai de dos mesos i en dues etapes respectives, Mn. Higiní Anglès³ i En Pere Bohigas.⁴ També amb la mateixa representació i finalitat, recorregueren en

¹ Es tracta del concurs convocat el 1922 mateix (cf. «Revista Musical Catalana», XIX (1922), 102-105), que no va tenir continuïtat per voluntat dels responsables de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, desitjosos de controlar més de prop les recerques indispensables per a anar formant l'arxiu de l'Obra.

² «Revista Musical Catalana», XIX (1922), 163.

³ Sobre Higiní Anglès i Pàmies i l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, vegeu el meu treball *Higiní Anglès i Rafael Patxot i Jubert*, dins *A la ciutat del llibre. Cinquena sèrie*. (Barcelona 2021).

⁴ Sobre Pere Bohigas i Balaguer, vegeu l'article de Lola Badia dins Pere MOLAS, Eulàlia DURAN i Josep MASSOT (dirs.), *Diccionari biogràfic de l'Acadèmia de Bones Lletres* (Barcelona 2012), 81-83.

dues mesades la comarca de Santa Coloma de Farnès cap a Olot, els mestres En Joan Llongueres i En Joan Tomàs.⁵ En ambdues missions i amb els corresponents aparells fonogràfics foren impressionades diferents cançons per tal de tenir, en l'arxiu de la cançó popular que va formant-se amb l'«Obra del Cançoner», exemplars diferents de la manera típica de cantar dels nostres cançonaires. Les cançons tan pacientment recollides en aquestes missions són certament abundoses i interessantíssimes. L'Obra del «Cançoner» mantinguda en contacte constant amb els missioners, ha tramès, segons les llurs indicacions, diferents lletres de remerciament a moltes persones que amb llur servei i col·laboració han cooperat molt generosament al millor èxit d'una tasca tan profitosa».⁶

Al segon fascicle del volum I dels *Materials* de l'Obra del Cançoner (Barcelona 1928) trobem una extensa *Memòria de la missió de recerca de cançons i músiques populars realitzada per Mn. Higiní Anglès i En Pere Bohigas a les comarques solsonina (10 juliol - 7 agost de 1922) i bergadana (20 setembre - 4 octubre de 1922 per comanda de l'Obra del «Cançoner Popular de Catalunya», acompanyada de fotografies de cantaires i de mostres dels textos recollits. Una primera part, dedicada a la Comarca solsonina (pàgs. 181-227), és redactada per mossèn Higiní Anglès, musicòleg ben conegut, que comença explicant que «des d'últims d'agost a primers d'octubre» de 1921 havia fet «una exploració folklòrica i etnogràfica» pel Solsonès, en companyia de Josep M. Batista i Roca⁷ i de Ventura Gassol,⁸ en la qual només a Solsona van recollir «a la ratlla de 240 melodies inèdites o variants amb una pila de lletres interessantíssimes». Per això, en crear-se l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya Anglès va voler fondre el seu «esforç amb el dels altres missioners», tot i que precisa que*

⁵ Sobre Joan Llongueres (altres vegades anomenat Llongueras), vegeu Xosé AVIÑOÀ (dir.), *Història de la música catalana, valenciana i balear*, X, 39. Sobre Joan Tomàs, sotsdirector de l'Orfeó Català i gran col·laborador de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, vegeu Jordi TOMÀS I GUILERA, *El mestre Joan Tomàs i Parés: passió per la cançó popular* (Barcelona 2008).

⁶ «Revista Musical Catalana», XIX (1922), 237. Les cartes d'agraïment enviades en cada una de les missions són enregistrades escrupolosament al *Dietari de l'Obra del Cançoner*, que també recull tots els detalls relacionats amb el desenvolupament de cada missió.

⁷ Josep M. Batista i Roca formava part del consell consultiu de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, en representació de l'Arxiu d'Etnografia de Catalunya. Va mantenir sempre una relació molt estreta amb Rafael Patxot.

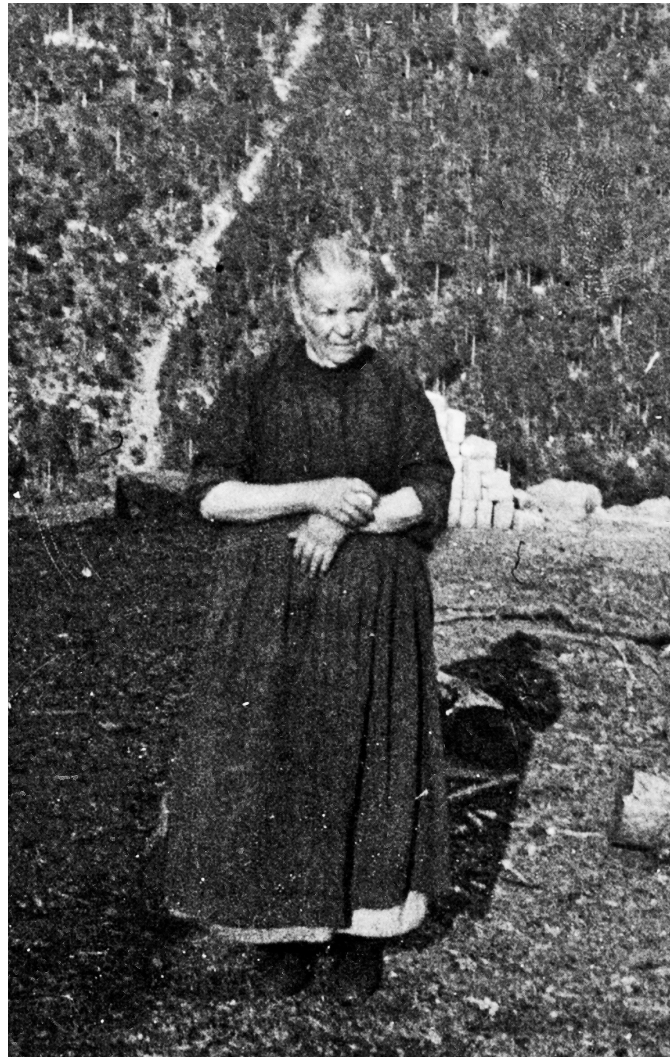
⁸ Ventura Gassol, íntim amic de Rafael Patxot durant els anys d'exili, havia fet de mitjancer perquè Felip Pedrell acceptés el càrrec de president honorari del consell consultiu de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya.



«continuàvem la recerca seguint el sistema d'anys enrera, i fins triàvem les terres bergadanes i solsosines⁹ d'acord amb el determini suara esmentat», és a dir, d'anar a les «cases de pagès» i els «pobles més isolats de la muntanya», amb la idea d'anar «a les fonts», on l'aigua seria «ben clara».

Després d'ambientar-se regirant llibres i parlant amb amics coneixedors del terreny, Anglès i Bohigas van sortir de Barcelona el 10 de juliol de 1922, «el bastó de missioner a la mà, la motxilla d'excursió —curulla dels estres i les coses més necessàries— a l'esquena, acompanyats alhora d'un feixuc fonògraf i una petita màquina fotogràfica», en direcció a Solsona, que seria «com el centre de revifament espiritual i neteja corporal» els dies que duraria la missió. Com acostumaria a passar, Anglès i Bohigas hi trobaren un «amic provident» i «àngel guidor de nostra recerca,

⁹ Deu ésser una errata per *solsonines*, forma usada a tota la resta de la memòria.

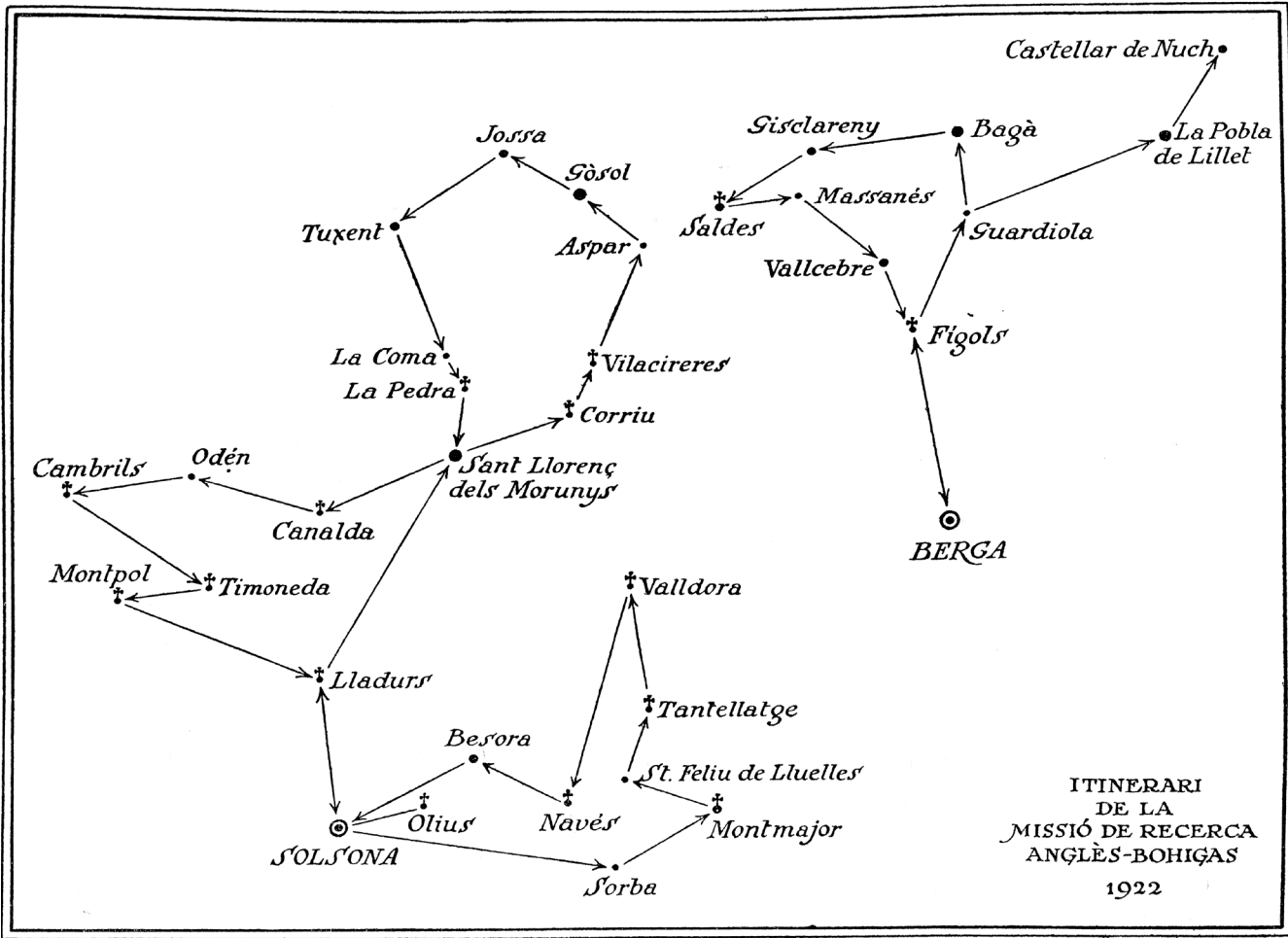


Mossèn Joan Serra i Vilaró, director del “Museu Episcopal” de Solsona i cap de les excavacions de muntanya», que els presentà «dues jovencelles», filles de Torà, que Anglès ja coneixia de l'any anterior, i tot seguit retrobaren una altra «coneguda de l'any anterior». En total, aquella primera tarda recolliren disset o divuit cançons, quantitat que l'endemà ja pujava a 48 i que s'anà incrementant en dies successius, no solament a Solsona sinó en molts altres indrets, on els missioners anaven a vegades a cavall i amb «guiatge», o bé amb «burro» o amb «burres». El 4 d'agost, Anglès s'assabentà que el mestre Felip Pedrell estava malalt i féu una escapada a Solsona per veure'l. El dia 6 Pedrell continuava malalt (moriria el 19 d'agost) i els missioners retornaren a Barcelona, on arribaren el dia 7, deixant «per a altra ocasió aquella tasca, tan bella i tan sagrada». Mentrestant havien recollit 698 melodies.

La segona part, *Comarca bergadana* (pàgs. 229-256), és signada per un joveníssim Pere Bohigas, que amb

el temps es convertiria en un gran expert en la literatura medieval catalana. D'una manera menys idíl·lica que mossèn Anglès, comença dient que «la recerca per la comarca solsonina hagué d'ésser interrompuda en les primeries d'agost. La calor insuportable feia impossible realitzar la nostra tasca, que exigia llargues caminades per paisos abruptes i per mals camins». Després d'un temps de repòs, la reprengueren el 20 de setembre i van recórrer la comarca de Berga, «part de la qual ja havíem fet en el mes de juliol». Hi trobaren molts cantaires, capellans i homes i dones del poble, que els van permetre de recollir un bon nombre de peces, alguna del tot inèdita. És curiosa l'observació que pagaven cafè i copa als cantaires, «a més del tabac que repartírem profusament durant l'expedició». Al començament d'octubre, després de passar per Saldes i Vallcebre, arribaren a la conclusió que «el país era tan eixut de cants» que els convenia tornar a Barcelona. En arribar-hi, «considerant a més distància, i, per tant, més serenament, les comarques visitades, fent el balanç del recull efectuat, hem pogut constatar que avui la cançó no viu més en els pobles arreconats a muntanya, mancats de vies de comunicació, o en masies disperses, que en els pobles rics i de vida fàcil, més oberts a influències noves», i que «solament vint anys endarrera en la muntanya de Solsona i Berga, s'hauria recollit gran part del nostre cançoner. Avui se n'ha perdut molt, ja sigui per afició a la novetat o perquè la gent ha deixat de cantar». Així i tot, en aquesta segona etapa van recollir 385 melodies, amb un total de 1.083 per a tota la missió, a les quals calia afegir 1.255 «textos».

El material d'aquesta missió es conserva a l'arxiu de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, C-3 i C-8. Algunes fotografies són a F-1.



Mapa de l'itinerari de la missió.

PUBLICACIONS DE L'ABADIA DE MONTSERRAT

ISBN 978-84-9191-163-0

4 1 0 1 3



9 788491 911630